

Rolkonflik by getroude manlike onderwysers vroeg in die 21ste eeu

Deon Vos en Philip van der Westhuizen

Deon Vos en Philip van der Westhuizen
Fakulteit Opvoedingswetenskappe, Noordwes-Universiteit (Potchefstroomkampus)

Opsomming

Die doel van die navorsing was om vas te stel in welke mate die getroude manlike onderwyser rolkonflik ervaar. Die studie is uitgevoer deur middel van 'n literatuurstudie en, daarna, 'n empiriese ondersoek. Die doel van die literatuurstudie was om moontlike oorsake van rolkonflik te identifiseer en die doel van die empiriese ondersoek was om die mate van die beleving van rolkonflik by die respondente vas te stel. Die volgende probleemstelling is geformuleer: In watter mate ervaar getroude manlike onderwysers rolkonflik? Die volgende navorsingsdoelwitte is geïdentifiseer: eerstens, om uit die literatuur die aard van die getroude manlike onderwyser se rol in die samelewing te bepaal; tweedens om uit die literatuur te bepaal watter faktore 'n rol by rolkonflik by die getroude manlike onderwyser speel, en laastens, om empiries te bepaal watter faktore 'n rol by rolkonflik by die getroude manlike onderwyser speel. Die studiepopulasie bestaan uit getroude manlike onderwysers in die Klerksdorp Onderwysdistrik van die Noordwes Onderwysdepartement.

Enkele beskrywings wat verband hou met die begrip *rol* werp lig op die plek en aard van die rol van die man vanuit 'n juridiese perspektief gesien. Die aard van die rol van die man binne en buite die huis word ook bespreek. Vervolgens is die aard van rolkonflik by die getroude manlike onderwyser bespreek deur te verwys na begrippe soos *inter-* en *intrarolkonflik*. Moontlike faktore wat bydra tot die beleving van rolkonflik by die getroude manlike onderwyser is vanuit die literatuur geïdentifiseer. Hierdie faktore wat aanleiding gee tot die beleving van rolkonflik, is in twee kategorieë verdeel, naamlik binne die gesin en by die werk.

Die doel van die empiriese ondersoek was om vas te stel of die respondente wel rolkonflik beleef as gevolg van die bespreekte faktore en in welke mate rolkonflik beleef word. Die navorsingsontwerp het 'n oorsig van die omvang van die empiriese ondersoek gegee. Die ingevulde vraelyste is empiries ontleed en sekere interpretasies is daaruit geformuleer. Die studie is afgesluit met 'n samevatting, bevindinge en enkele aanbevelings wat op die bevindinge gebaseer is. Die bevindinge het daarop gedui dat rolkonflik wel by die respondente beleef word en dat die oorsake wat aanleiding gee tot rolkonflik, afkomstig is

van die gesin, die samelewing en die werkplek. Daar is ook bevind dat daar prakties betekenisvolle verskille bestaan tussen sekere biografiese data van die respondente en enkele faktore wat aanleiding gee tot die belewing van rolkonflik. Die minimalisering van hierdie faktore is 'n tema waaraan in toekomstige navorsing aandag geskenk kan word.

Die rede vir hierdie navorsing is om vas te stel tot watter mate manlike getroude onderwysers rolkonflik ervaar asook om vas te stel watter faktore aanleiding gee tot die belewing van rolkonflik.

Trefwoorde: eggenoot; getroud; manlike onderwyser; professioneel; rol; rolkonflik; vader

Abstract

Role conflict in married male educators early in the 21st century

The aim of this article is to determine to what extent married male teachers experience role conflict early in the 21st century. The need for the study arose as a result of the prevalent concerns with regard to the experience of role conflict, not only by male teachers, but also by female teachers. During an extensive literature review the observation was made that role conflict does occur within teachers (male and female). In the literature review it was also found that role conflict is experienced by all teachers on all job levels and with various years of teaching experience throughout the entire education sector. The extent of the experience of role conflict, however, differs. During the interpretation of a variety of laws, it has been observed that principles such as the implementation of democratic values in the appointment and role description of teachers, equal treatment of all (male and female teachers), correction of inequalities of the past (male and female teachers), and fair labour practices with regard to the appointment of teachers result in role conflict in married male teachers. The reality arising from the laws is that preference is given to female teachers with appointments in promotional positions. A further trend is that the woman assumes her rightful position as leader in the community and that she is seen as a respected and valuable source of income for the family. The latter two trends result in role conflict in the male teacher, as he is no longer seen as the sole respected leader (inside and outside the family) and provider for the needs of the family. The man still fulfils a variety of roles outside the home, including the following: he stands in a career with various roles posing challenges; he needs to develop his career; he needs to generate an income; and it is expected from him to fulfil various roles in the community and society. At home, the man also has to fulfil a variety of roles, including: he has to act as the head of the family; he is co-responsible for the physical, emotional and spiritual well-being of the family; he is also co-responsible for the socialisation of the family; and in some cases he has to act as a single parent of his family.

The experience of intra-role conflict by the married male teacher within his family means that he has to give up personal values to perform a specific job. Consequently, he experiences conflict, because of these conflicting and opposing forces. In the man's role as father, husband and head of the family, in some cases he experiences that he needs to neglect the latter roles or even give them up in order to fulfil the role expectations of his employer and society. Furthermore, he also experiences intra-role conflict within his profession. The reasons for the latter include the following: discrimination against his gender, where the

traditional role of the man as a figure of leadership in his profession is now being opposed by the appointment of women in positions of leadership; role confusion where vague and unclear guidelines for the role of the man are laid down; as a result of the restriction on the appointment of the man in a leadership position, less job satisfaction; and finally, the current organisational climate of the school's also perhaps having a significant influence on the experience of intra-role conflict.

Inter-role conflict occurs when the man has to carry out his duties as a professional teacher simultaneously with his family responsibilities. The following causes of inter-role conflict were identified in the literature: firstly, events at work and at home, where the man has to act as a role model within the family and at work; where the man has to be involved at work and with his family at the same time, the limited support of his family and colleagues; secondly, the views of the family and society, in which the man is not allowed to show emotion, should always be in control and not require any assistance; and finally, economic pressure, as society, his family and his work environment expect him to meet all economic needs.

An empirical study was carried out in order to determine the extent of the experience of role conflict by the married male teacher. The structured questionnaire was used as a measuring instrument in this quantitative research methodology. The study population consisted of 21 primary schools in the Klerksdorp, Orkney, Stilfontein and Hartebeesfontein (KOSH) region. One hundred and sixty-one married male teachers participated in the study.

After the data had been analysed, the following was found:

The questionnaire may be declared reliable with a Cronbach Alpha value of 0,70. Role conflict within the family occurred due to the following: being involved in family activities, a high pace of living, the experience of work pressure on the role of spouse, to meet the responsibilities of a husband, to act as caretaker of the family, and, finally, the division of responsibilities between the man and the woman. Role conflict at work occurred for the following reasons: uninvolved colleagues, autocratic behaviour of the school principal, colleagues not taking pride in their school, and colleagues not supporting one another. The following aspects that caused role conflict at work and at home, are as follows: non-involvement in family activities because of work commitments, inadequate support at work and at home, the view of colleagues and family members that the man does not need help, the time available to fulfil duties at home and at work properly, family involvement that affects activities away from home, always to be in control, and finally, that the man is of the opinion that he should be the main source of income. During the determination of the practical significance of this, the following emerged: practically no significant differences in the experience of role conflict were found because of differences in the age of the respondents, the number of learners in the school, or the distance between home and school, and. It was, however, found that there are practically significant differences in the experience of role conflict depending on the number of years of experience, the number of children in the family, and race.

From the above findings, the following recommendations were made: (1) Parents and teachers should educate children and learners to fulfil their future roles properly in both the home/family and at work. (2) People in authority should be trained in how to act with understanding towards male teachers who have more than one role to fulfil, and, more specifically, the family role as husband and father. (3) Further research should be undertaken

with regard to the role and involvement of the school principal in the career planning and development of specifically the married male teacher. (4) Clear guidelines should be given to married male teachers regarding the planning of their careers in education. (5) Further study should, firstly, be conducted in order to determine what the psychological implications of the married male teacher, who needs to fulfil this dual role, entail and secondly, how these implications can be minimised.

From the above it can be seen that the married male teacher, like the married female teacher, experiences role conflict as a result of a variety of factors. According to literature, this experience of role conflict has occurred for many years and according to the findings in this study, role conflict is still being experienced well into the early 21st century by married male teachers because of similar factors that previously occurred. Surely it can be argued, that it seriously hampers the standard of education in South Africa. The latter hypothesis, however, requires further research and evidence.

Keywords: educator; father; husband; male educator; married; professional; role; role conflict

1. Inleiding

Die getroude man (en dus ook getroude manlike onderwyser) se deelname aan 'n verskeidenheid strukture binne die samelewing is onmisbaar vir 'n "gesonde" samelewing. Vanuit 'n tradisionele sienswyse word aanvaar dat die getroude man sy rol moet volstaan en as leier in daardie rol sy plek in die samelewing inneem. Die navorsing van Murray (1994) dui daarop dat laasgenoemde siening verander het en dat die vrou as mededingende rolspeler haar plek naas die man of selfs gelykwaardig aan die man in die samelewing inneem. Rolkonflik word onder twee afdelings bespreek, naamlik inter- en intrarolkonflik. Die getroude man moet 'n groot verskeidenheid rolle binne sy gesin vervul. As vader, eggenoot en gesinshoof moet hy sy plek op verskillende terreine volstaan en dit kan rolkonflik tot gevolg hê. Laasgenoemde neiging word as intra-rolkonflik by die getroude manlike onderwyser beskryf. Ook as onderwyser ondervind die getroude man 'n groot verskeidenheid rolle wat hy binne die skool moet vervul. Faktore soos diskriminasie teen sy geslag, die veelsydigheid van die manlike onderwyser se rolverwagting en die algemene werksontevredenheid dra by tot rolkonflik by die getroude manlike onderwyser. Laasgenoemde ervarings word ook as intrarolkonflik by die getroude manlike onderwyser gesien. Die rolverwagting van die samelewing dui daarop dat die getroude man tegelykertyd verskillende rolle binne sy gesin en as onderwyser moet vervul. Hierdie sienswyse word as interrolkonflik by die getroude manlike onderwyser gesien.

Bogenoemde navorsing is in 2005 voltooi, maar is steeds baie relevant in ons hedendaagse onderwysgemeenskap. Rolkonflik is steeds 'n realiteit by die getroude manlike onderwyser en werk steeds negatief op die werks- en gesinslewe van hierdie onderwysers in (Martin en MacNeil 2007; Dhurup en Mahomed 2011; Hooper 2013). Die vraag is egter of dit steeds dieselfde faktore is wat rolkonflik tot gevolg het. Hierdie vraag kan in toekomstige navorsing beantwoord word, maar vir die doel van hierdie artikel word aanvaar dat waarskynlik sommige van die faktore wat in die artikel bespreek word, steeds aanleiding gee tot die

beleving van rolkonflik by die getroude manlike onderwyser in Suid-Afrika (Banda en Mutambo 2016).

2. Probleemstelling en -vraag

Manlike onderwysers vervul 'n verskeidenheid rolle in die samelewing. Dit skep 'n groot verwagting dat onderwysers hul plek op vele terreine moet volstaan (Lemon 1995:5–71). Die neiging is dat daar van die man verwag word om sy plek binne en buite die huis vol te staan en sodoende 'n vennootskap met sy eggenote te sluit (Sangster 1990:12–3).

Hierdie verwagting plaas druk op manlike onderwysers. Die verskeidenheid rolle wat die onderwyser binne die onderwysprofessie moet vervul, vereis korrekte en professionele optrede binne alle professionele take wat hy moet uitvoer en plaas dus 'n hoë premie op sy rol binne sy professie (Van der Westhuizen 1996b:90–6). Kwellinge ten opsigte van professionele uitbranding word 'n al groter faktor waaraan duidelik aandag binne die onderwysprofessie geskenk moet word.

Die nuutste neiging is dat die vrou ook 'n verskeidenheid rolle binne en buite die huis moet vervul (Steyn 2000:32–4). Laasgenoemde neiging plaas druk op die man, aangesien hy nou ook 'n bydrae tot die algemene huishouding moet lewer. Volgens Khumalo(2004) plaas laasgenoemde neiging 'n verdere stremming op die vrou in haar rol as moeder, huisvrou en professionele persoon. Dit kan dus met reg gestel word dat hierdie neiging ook nuwe klem op die rol van die man as vader, helper met die huishouding en professionele persoon plaas. Die man moet nou ook sy plek as helper met die algemene huishoudelike take en as lid van die gemeenskap volstaan, aangesien die vrou ook 'n professionele rol moet vervul.

Die algemene sienswyse van die samelewing is dat mans alle vorme van emosies suksesvol moet kan hanteer en dat emosionele uitbarstings nie bestaansreg het in die werkslewe van die man (manlike onderwyser) nie (Steyn en Botha 1998:60–1). Uit bogenoemde sienswyse oor die rol wat die man moet vervul, kan rolkonflik 'n realiteit wees wat elke man in die gesig staar. Rolkonflik moet deur elke manlike onderwyser op 'n effektiewe wyse hanteer word om sodoende effektiewe onderwys te verseker. Die omvang van rolkonflik by getroude manlike onderwysers is beslis 'n studieveld wat aandag behoort te geniet.

'n Verdere vraag is wat die oorsake van rolkonflik by getroude manlike individue is. Steyn en Botha (1998:60–1) bevestig die feit dat die samelewing hoë verwagtinge koester ten opsigte van die rol waaraan mans moet voldoen en dat dit konflik kan ontketen.

In die studie van Owens (1991:64) word die kommer uitgespreek dat rolkonflik ook 'n uitvloeisel is van persoonlike behoeftes, voor- en afkeur en persoonlikheidseienskappe. Die mate van beleving van werkstevredenheid en werkskwaliteit dien as twee belangrike oorsake van rolkonflik. Met die term *rolkonflik* word verwys na die onvermoë om suksesvol aan die eise van bepaalde verskillende rolle te voldoen (Van der Westhuizen 1996b:91). Beperkte tyd waarbinne die rolle vervul moet word en die hoë verwagtinge wat ander koester, het 'n verdere nadelige implikasie vir hierdie onaangename ervaring van rolkonflik. Die verwagtinge wat deur die samelewing, die gesin en die onderwysberoep gestel word, naamlik

dat die manlike onderwyser sy plek op alle terreine moet volstaan, oefen ook 'n duidelike invloed op die beskikbaarheid van tyd uit.

'n Groot aantal implikasies van rolkonflik kom voor wat 'n negatiewe invloed op die bestaans- en werkswyse van die onderwyser uitoefen (Van der Westhuizen 1996b:535–612). Good en Robertson(1996:44) bevind dat rolkonflik die volgende gevolge inhou: lae selfbeeld, verhoogde angs, 'n verlaagde ontvanklikheid vir psigologiese hulp, 'n aantal psigosomatiese verstourings en verlaagde sosiale intimiteit. Bogenoemde gevolge in ag genome, kan dit nie anders as om kommer te wek in onderwysgeledere nie.

Baie navorsing is reeds gedoen oor rolkonflik by professionele persone en spesifiek oor rolkonflik by onderwysers. In die studie van Khumalo (2004) word aandag geskenk aan die dubbele rol wat die vroulike onderwyser as moeder en onderwyser moet vervul. Jiang (2000:43–7) bevestig ook dat die rolkonflik wat die vroulike onderwyser ervaar, 'n realiteit is en dat dit veel meer aandag behoort te geniet. In die studie van Redelinghuys, Botes en De Wet (1999:92–6) word klem gelê op die uitdagings wat die enkelouer as professionele werkende persoon in die gesig staar.

Die studie van Murray (1994) toon duidelik aan dat rolkonflik 'n realiteit by getroude vroulike onderwysers is. Rolkonflik is nie slegs 'n fiktiewe beleving deur vroulike onderwysers nie, maar 'n realiteit waarmee rekening gehou moet word en wat aanleiding tot uitbranding kan gee (Redelinghuys e.a. 1999).

Dat rolkonflik 'n realiteit in die professionele werksmilieu van die getroude vroulike onderwyser is, versterk die behoefte aan 'n studie oor rolkonflik by getroude manlike onderwysers, aangesien gelyke rolle tans vir beide groepe voorgehou word. Die rol wat die vader as professionele persoon en as hoof van sy gesin moet vervul, kan die oorsaak van rolkonflik wees (Steyn 2000:32–4). Binne Suid-Afrika is navorsing oor rolkonflik slegs by professionele persone opgespoor (Gerdes, Moore, Ochse en Van Eck 1998:87–122). Van der Westhuizen (1996b:90–92) bespreek die begrip *rolbenadering* en vanuit hierdie perspektief kan rolkonflik 'n uitvloeisel wees van rolvoorskrifte, rolverwagtinge, rolbegrip en rolbesetting.

Uit die voorgaande blyk dit dat navorsing in Suid-Afrika gedoen is oor rolkonflik by getroude vroulike onderwysers. Geen navorsing is egter nog oor rolkonflik by getroude manlike onderwysers gedoen nie.

Die volgende probleemvraag is dus hier ter sprake: In watter mate ervaar getroude manlike onderwysers rolkonflik?

In die volgende paragraaf gaan die navorsingsdoelwitte belig word.

3. Navorsingsdoelwitte

Uit die voorgaande is die volgende doelstellings van hierdie navorsing geformuleer: om uit die literatuur die aard van die getroude manlike onderwyser se rol in die samelewing te

bepaal, om uit die literatuur te bepaal watter faktore 'n rol by rolkonflik by hom speel, en laastens om empiries te bepaal watter faktore 'n rol by rolkonflik by hom speel.

Die konseptuele begroning vorm 'n integrale deel van hierdie navorsing en gaan vervolgens aandag geniet.

4. Konseptuele begroning

In hierdie navorsing word vasgestel tot watter mate die getroude manlike onderwyser (voortaan “getroude onderwyser”; “manlik” word binne die konteks hiervan oral veronderstel tensy spesifiek anders aangedui) rolkonflik binne sy beroep en by die huis beleef. Die beleving van intra- en interrolkonflik word deur sekere determinante veroorsaak en gaan ook in hierdie paragraaf aandag geniet.

4.1 Die rol van die man binne beroepsverband

Die man moet 'n verskeidenheid rolle binne sy beroep as onderwyser vervul; hierdie rolle gaan vervolgens aandag geniet.

4.1.1 Die rol van die man as werker

Tydens die Wêreldgeestesgesondheidsdag op 10 Oktober 1998 is klem gelê op die feit dat die man in die arbeidsektor onder druk verkeer. Die belange van en gelyke geleentede vir die vrou, wat tans sterk gepropageer word, plaas druk op die rol van die man, en die arbeidsektor se rolverwagting rakende die man word daardeur verplaas na dié van 'n gelyke verdeling van mag tussen mans en vroue (Steyn en Botha 1998:60–1). Lemon (1995:61–71) wys daarop dat hierdie rolverwarring by mans aanleiding kan gee tot psigosomatiese versteurings wat hartsiektes, kanker, dwelmgebruik, geweld en selfs 'n verkorte lewensverwagting tot gevolg kan hê. Lemon wys verder daarop dat 'n verskeidenheid rolverwagtinge van die man vereis om aanpasbaar te wees. Hierdie aanpasbaarheid moet 'n bydrae lewer tot die suksesvolle ontmoeting tussen tradisionele sienswyses en hedendaagse rolverwagtinge (Lemon 1995:61–71). Steyn (2000:32–4) beklemtoon die feit dat die effektiewe vervulling van die rol van die individu bepaal gaan word deur sy vermoë om aan te pas en verandering suksesvol te bestuur. Die vraag is nie wat die man alles moet prysgee of verbeur nie, maar hoe hy hierdie veranderde rolverwagting gaan hanteer ten einde sy rol steeds effektief te vervul.

Die man vervul 'n verskeidenheid rolle binne 'n organisasie, wat eiesoortige eise aan hom stel (Renzetti en Curran 1995:253–305). Voorbeelde van hierdie rolle is werknemer/werkgewer, werknemer/kliënt en kollega. Die suksesvolle en effektiewe vervulling van hierdie rolle sal 'n bepalende faktor binne die sukses van die organisasie wees.

4.1.2 Die rol van die man as ontwikkelaar van sy loopbaan

In die navorsing van Gerdes e.a.(1998:1–161) word aangetoon dat die mens voortdurend besig is om sy loopbaan uit te brei deur homself te ontwikkel, sy kwalifikasies te verbeter en ervaring op te doen. Ouderdom speel 'n belangrike rol by die tempo en aard van die loopbaanontwikkeling van die individu. Volgens Gerdes e.a. (1998:1–161) is doeltreffende

besluitneming en die beplanning ten opsigte van sosio-ekonomiese komponente die belangrikste faktore wat teenwoordig moet wees binne die rol van die man as die ontwikkelaar van sy loopbaan. Die ontwikkeling van die man se loopbaan is uiters belangrik ten einde hom te laat geld en as 'n mededingende individu binne 'n veranderde beroepswêreld te laat optree. Hieruit kan ook afgelei word dat konflik in 'n groot mate effektief beheer kan word deurdat die man hom kwalifiseer as 'n mededingende rolspeler binne die arbeidsektor.

4.1.3 Die rol van die man as genereerder van 'n inkomste

Daar word algemeen aanvaar, en dit is praktyk binne die moderne Westerse samelewing, dat sowel die man as die vrou inkomste-genererend moet wees (Steyn en Botha 1998:1–61). Deur te werk en 'n inkomste te genereer, voldoen die man nie slegs aan die opdrag soos dit in die Bybel (1983) voorgeskryf word nie, maar voorsien hy ook in die algemene finansiële behoeftes en welsyn van sy gesin. Hierdeur vervul hy sy rol as gesinshoof (Bolger, De Longis, Kessler en Wethington 1990:95–114).

Edley en Wetherell (1995:116–20) wys daarop dat die man in 'n groot mate alleen verantwoordelik is vir voorsiening in die finansiële behoefte van die gesin. Volgens hulle is die algemene persepsie dat die man steeds die hoofbron van inkomste is en dat die vrou se inkomste as aanvullend beskou word. Hieruit kan afgelei word dat die man as genereerder van 'n inkomste 'n groot verantwoordelikheid ten opsigte van sy gesin dra en dat hy 'n dubbele rol het om te vervul, naamlik een binne en een buite die huis.

Hedendaags (2015–17) is die inkomste van die vrou in baie gevalle dieselfde of selfs meer as die inkomste van die man. Hierdie tendens kan ook rolkonflik by die man teweeg bring, aangesien dit sy rol as gesinshoof en hoofgenereerder van inkomste misken (Boundless Sociology 2016).

4.1.4 Die rol van die man binne 'n dubbelloopbaanhuwelik

Louw e.a. (1999:548) definieer 'n dubbelloopbaanhuwelik as 'n huwelik waarin die man voltyds en die vrou 20 of meer uur per week werk. In sommige dubbelloopbaanhuwelike werk sowel die man as die vrou voltyds (Louw e.a. 1999:548). 'n Voordeel van hierdie verskynsel is dat dit gelykheid tussen die man en die vrou meebring en dat beide die vrou en die man 'n gevoel van eiewaarde en persoonlike vervulling beleef. Nog 'n voordeel is dat dit ekonomiese stabiliteit verseker en 'n hoër lewenstandaard meebring. 'n Nadeel is egter dat dit 'n oorbelading van werk en verantwoordelikhede kan meebring en rolkonflik tot gevolg kan hê.

4.1.5 Die man se rol as lid van verskillende gemeenskapsorganisasies in die samelewing

Sommige mans vervul nie slegs 'n rol in die arbeidsektor nie, maar dien ook op vele ander terreine binne die samelewing of gemeenskap. Die gemeenskap verwag van die man dat hy betrokke sal wees by aktiwiteite wat die nodige norme en standaarde vir die spesifieke gemeenskap stel (Edley en Wetherell 1995:131–212; Lemon 1995:61–71).

Volgens Bryson (2000:1) het laasgenoemde siening heelwat verandering ondergaan en word die vrou ook aangemoedig om haar bydrae op hierdie terreine te lewer. Die persepsie kan

wees dat vroulike rolspelers die rol as leiers in die samelewing oorneem, maar dit is nie die geval nie (Steyn en Botha 1998:60–1). Die realiteit is dat die vrou en die man ’n vennootskap vorm en saam ’n rol binne die gemeenskap vervul. Manlike rolspelers moet besef dat die terrein van mededinging vergroot is en dat ’n persoon ’n bepaalde rol sal vervul op grond van effektiwiteit en sukses en nie op grond van geslag nie (Steyn en Botha 1998:60–61).

4.2 Rol van die man binne die huis

Die man moet aan verskillende verwagtings in sy rol as vader en eggenoot in die huis voldoen. Vervolgens gaan aandag aan hierdie verskillende verwagtings geskenk word.

4.2.1 As hoof van die gesin

In die brief aan die Efesiërs vergelyk Paulus die man se rol as hoof van sy vrou met Jesus se rol as hoof van die kerk en uit hierdie vergelyking word beredeneer dat die man as hoof van sy gesin (priester en profeet van die gesin) as ’n liefdevolle toesighouer moet optree (Bybel 1983). Die man vervul dus ’n rol wat bepaalde gesag en verantwoordelikhede aan hom opdra, wat hy met eerbied, wysheid en liefde moet vervul. Steyn (2000:32–4) wys daarop dat die man as hoof van sy gesin sy plek op alle terreine wat die vaderlike rol impliseer, moet volstaan, byvoorbeeld help met die aandete, versorging van die kinders, godsdiensbeoefening, versiering van die huis en vele ander terreine wat vroeër beskou is as dié van die vrou. Laasgenoemde neiging bied groot uitdagings aan die man, en sy aanpasbaarheid speel ’n groot rol by die korrekte hantering van sy rol as hoof van sy gesin.

4.2.2 As onderhouer van die fisiese welstand van die gesin

Sangster (1990:12–3) wys daarop dat die vrou ook ’n verantwoordelikheid het om finansiëel by te dra tot die gesin se behoeftes en dus nie die tyd het om alleen alle verantwoordelikheid ten opsigte van die fisiese versorging van die gesin te dra nie. Hierdie verdeling van rolle tussen die man en die vrou bring mee dat ’n verdeling in die verantwoordelikhede tussen die twee plaasvind en die fisiese versorging van die gesin dus nie by die vrou of man alleen berus nie, maar by albei (Sangster 1990:12–3; Lewenhak 1992:106; Hirsch 1996:103–21; Steyn 2000:32–4).

Soos in die vorige gedeeltes aangedui is, is ook hier sprake van verandering. Die samelewing stel nuwe eise aan die man en beklemtoon sy verantwoordelikhede as vennoot in die versorging van sy gesin (Verwoerd 1996:83–93).

4.2.3 As versorger van die geestelike en psigiese welstand van die gesin

Die woorde van Paulus in Efesiërs 6:4 dui aan dat daar van die vader verwag word om na die geestelike en psigiese welstand van die gesin om te sien: “En vaders, moenie julle kinders so behandel dat hulle opstandig word nie, maar maak hulle groot met tug en vermaning soos die Here dit wil.” In Genesis 1 lees ons dat God die mens geskape het volgens sy beeld en die vrou aan die man se sy as helper. Die uitdrukking “man van God” word meer as 80 keer in die Bybel gebruik en daaruit kan ons aflei dat God van die man verwag om as hoof van sy gesin hul geestelike en psigiese welstand op die hart te dra. Laasgenoemde sienswyse is steeds ’n realiteit in die hedendaagse samelewing.

4.2.4 *As onderhouer van die sosialisering van die gesin*

Die teenwoordigheid van die vader het 'n positiewe uitwerking op kinders van die gesin. Die selfbeeld en interpersoonlike verhoudings van seuns sowel as dogters word positief gestimuleer deur die teenwoordigheid en betrokkenheid van die vader (Beaty 1995:873–80).

Plug, Louw en Meyer (1997:340) wys daarop dat sosialisering die proses is waardeur die individu leer om aan die morele standaarde, rolverwagtinge en eise vir aanvaarbare gedrag van 'n betrokke samelewing te voldoen. Uit hierdie definisie kan afgelei word dat die man as gesinshoof 'n plig het om die morele standaarde, rolverwagtinge en eise vir aanvaarbare gedrag, soos deur die samelewing gestel, aan sy gesin oor te dra. Die verantwoordelikheid van die moeder om hierdie sosialiseringsebeginsels aan haar gesin oor te dra word nie deur die man vervang nie, maar word in vennootskap gedoen (Sangster 1990:12–3). Negatiewe sosialiseringsebeginsels wat deur ouers aan hul kinders oorgedra word, toon 'n “sneeubal-effek”, aangesien hierdie kinders nie slegs self swak met ander mense sosialiseer nie, maar ook later dieselfde negatiewe beginsels aan hulle kinders sal oordra (Gerdes e.a. 1998:87–123).

4.2.5 *As versorger van die emosionele welstand van die gesin*

Dit is 'n Bybelse waarheid, wat in Efesiërs 5 aangedui is, dat die man as gesinshoof die sekuriteit en struktuur van sy gesin in stand moet hou en sodoende emosionele stabiliteit vir alle belanghebbendes moet verseker. Mackler (2001:28–32) wys daarop dat 'n gesonde verhouding tussen alle lede van die gesin soms baie opofferings verg, maar daardeur kan stabiliteit verseker word. Emosionele stabiliteit begin reeds in die babajare van 'n kind en dit is 'n onvergeeflike oortreding indien die ouers hierdie beginsel verontagsaam (Louw, Van Eck en Louw 1999:204–33).

4.2.6 *Die rol van die enkelouer*

Die navorsing van Cohen, Johnson, Lewis en Brook (1990:117–30) beklemtoon die implikasies van die afwesigheid van die vader binne die gesin. As rolmodel skep die vader 'n belangrike opvoedingstruktuur vir die jong kind. Die enkelouer, hetsy die man of die vrou, word dus blootgestel aan 'n dubbele rolverdeling waarbinne hierdie ouer die nodige opvoedingstruktuur vir die kind moet skep (Louw e.a. 1999:581–3). In die rol van die moeder as enkelouer moet vroulike waardes aan kinders oorgedra word en in die rol van vader as enkelouer moet manlike waardes aan kinders oorgedra word. In die meeste gevalle word hierdie dubbele rol van die ouer gekenmerk deur 'n verskeidenheid optredes wat in die rol van 'n vader en 'n moeder sal voorkom. Voorbeelde is tugtiging, vriendskap, sagmoedigheid, vertroosting, geduldig luister, raadgewing, dissiplinerig, aanmoediging en selfs ferm optrede.

4.2.7 *Die rol om ewewig te handhaaf tussen werk en gesinsrolle*

Gerdes e.a. (1998:121–2) wys daarop dat dit vir die man nie 'n maklike taak is om die ewewig tussen die werk en die gesin te handhaaf nie. Hierdie rol word omskryf as sy rol as voorsiener vir sy gesin wat persoonlike en sosiale stelsels in stand hou. Die aard van sy beroep sal 'n groot bydrae lewer tot die moeilikheidsgraad om hierdie ewewig te handhaaf. Gerdes e.a. (1998:121–2) wys daarop dat ouderdom 'n groot faktor is by hierdie rol van die

man as balanseerder van werk en gesin. Binne die huwelik van die jong getroude paartjie, met 'n eerste aankomeling in die gesin, sal baie meer tyd ingeruim moet word vir die man om as voorsiener van sy gesin op te tree en sal groot uitdagings ten opsigte van hierdie rol aan hom gestel word. Die rede vir die voorsiening van meer tyd by die werk vir die jong vader, is dat langer ure moontlik tot bevordering kan bydra, wat ook 'n groter inkomste genereer.

4.3 Faktore wat 'n rol speel by rolkonflik by getroude onderwysers

Verskillende determinante vir die beleving van intra- en interrolkonflik by die getroude onderwyser word vervolgens bespreek.

4.3.1 Rolkonflik

Plug e.a. (1997:311) beskryf rolkonflik as 'n situasie waarin 'n persoon hom bevind en waarin dit van hom verwag word om twee of meer rolle, wat volgens hom onversoenbaar is, te vervul. So kan verwag word dat die getroude onderwyser rolkonflik kan beleef omdat hy tegelykertyd as eggenoot, vader van sy gesin en ook onderwyser moet optree terwyl hy 'n verskeidenheid verantwoordelikhede binne en buite die huis moet nakom. 'n Persoon kan ook rolkonflik beleef indien daar verskille of onduidelikheid bestaan ten opsigte van die verwagtinge van die persoon se hoof (Johnson en La France 1998:28). Louw e.a. (1998:542) wys daarop dat die diverse rolverwagtinge by 'n organisasie en tuis intense spanning en angs kan meebring en aanleiding kan gee tot rolkonflik. Tipping en Farmer (1991:111) beskryf rolkonflik as 'n psigologiese gesteldheid wat by 'n persoon heers wat twee of meer belangrike waardes as onversoenbaar ervaar.

4.3.2 Intrarolkonflik

Intrarolkonflik ontstaan wanneer 'n persoon persoonlike waardes moet prysgee om 'n spesifieke werk te verrig, en gevolglik konflik ervaar weens die botsing van hierdie twee opponerende kragte (Schwab, Iwanicki en Pierson 1990:588). Die samelewing beskik oor 'n rolverwagting dat mans nie verantwoordelik is vir die persoonlike versorging, soos die kleredrag van die gesin, fisiese voorkoms, en die voorbereiding van voedsel, van die gesin nie (Hirsch 1996:103–21). Laasgenoemde neiging dra tot 'n groot mate by tot die beleving van intrarolkonflik by mans, aangesien die teendeel ook 'n realiteit is, naamlik dat mans tóg 'n verantwoordelikheid teenoor hul gesin het (Sangster, 1990:12–3). Lemon (1995:65) bevind dat die tradisionele sienswyse van die rol wat die man moet vervul, fisiese sowel as psigiese probleme vir hom kan inhou. Intrarolkonflik ontstaan by mans weens 'n botsing tussen sy persoonlike beleving van sy rol as vader, eggenoot en gesinshoof en die teenstellende rolverwagting van die samelewing rakende sy rol binne sy gesin.

4.3.3 Intrarolkonflik binne die rol as vader

Die belangrikheid van die vader as rolmodel vir sy gesin en alle verantwoordelikhede wat daarmee gepaardgaan, word deur Haeseler (1996:275–81) bevestig. In die studie van Mancus (1992:109–28) word aangedui dat manlike onderwysers as rolmodelle 'n groot invloed uitoefen op veral seuns se gedrag en vordering. Beaty (1995:873–80) wys daarop dat swak interpersoonlike verhoudings veral by seuns voorkom waar die vaderfiguur afwesig is. Herb en Willoughby-Herb (1998:44–9) wys ook daarop dat die betrokkenheid van die vader by sy gesin uiters belangrik is vir die ontwikkeling van die kinders. Hulle bevind ook dat die

akademiese prestasie van die kinders beïnvloed word deur die rol wat die vader binne die gesin vervul. Loscocco (1997:204–26) toon in haar studie aan dat die gesin ’n groot invloed uitoefen op die werk van die beroepsvrou en dat die werksomstandighede van die man weer ’n groot invloed uitoefen op sy rol as vader binne sy gesin.

4.3.4 Intrarolkonflik binne die rol as eggenoot en gesinshoof

Verwoerd (1996:83–93) wys daarop dat, net soos die getroude man rolkonflik as vader van sy kinders ervaar, hy as eggenoot ook rolkonflik ervaar. Die man ervaar homself as broodwinner van die gesin aan die een kant, en aan die ander kant word daar van hom verwag om as liefdevolle eggenoot op te tree. Werksdruk en ’n vinnige lewenstempo laat vir die man soms min ruimte om liefdevol op te tree.

4.3.5 Diskriminasie teen geslag as oorsaak van intrarolkonflik

Ingevolge artikel 1(b) van die Suid-Afrikaanse Grondwet (Suid-Afrika 1996) is diskriminasie ten opsigte van geslag nie versoenbaar met die wet nie. Sangster (1990:12–3) bevind dat mans oor ’n besonder effektiewe aanpasbaarheidsvermoë beskik. Mans wat take verrig wat tradisioneel as die werk van ’n vrou beskou is, pas hulle baie goed daarby aan sonder om manlike waardes prys te gee.

Dit is egter ook ’n feit dat die tradisionele sienswyse van die samelewing wat die man as gesagsdraer gesien het, waardes openbaar wat lynreg teenoor die sogenaamde “new man”-sienswyse staan, wat op sy beurt die man in ’n baie “sagter” rol plaas (Lemon 1992:5–20). Laasgenoemde “sagter” rol verwys daarna dat daar ook nou van die man verwag word dat hy sekere take, soos voorbereiding van voedsel, huisskoonmaak, was van klere en skottelgoed en die versorging van die kinders se klere, sal uitvoer. Uit die voorgaande kan afgelei word dat die beleving van intrarolkonflik ’n onafwendbare realiteit is.

Uit bogenoemde blyk dit dat die rol van die man binne sy professie aansienlik verander het en dat hy die kollig ten opsigte van outoriteit en werk met die kompeterende en bevoegde dame moet deel. Sosiale norme en waardes en tradisionele sienswyses aan die een kant en die veranderde rol van die manlike onderwyser binne sy professie aan die ander kant plaas druk op die man en kan intrarolkonflik tot gevolg hê.

4.3.6 Rolverwarring as oorsaak van intrarolkonflik

Rolverwarring by ’n onderwyser ontstaan wanneer onduidelike en vae riglyne neergelê word ten opsigte van die verwagte rol wat hy moet vervul. Die onsekerheid van ’n onderwyser ten opsigte van wat van hom verwag word en die afname in sy werkslewing kan voorkom word deur duidelike riglyne en rolverwagtinge aan hom te stel (Jackson en Schuler 2000:37). Die individu wat duidelike riglyne vir die uitvoer van sy werk benodig en ’n sukses daarvan wil maak, beleef intense intrarolkonflik wanneer hy rolverwarring beleef (Owens 1991:64; O’Driscoll en Beehr 2000:151–9). Bogenoemde siening word ook deur Conley en Woosley (2000:183) ondersteun en hulle wys daarop dat rolverwarring aanleiding gee tot oneffektiewe werkverrigting.

4.3.7 *Min werksbevreëdiging as oorsaak van intrarolkonflik*

Zeitz (1990:420) bevind dat hoe hoër die rangorde van die pos wat 'n persoon beklee, hoe hoër die werksbevreëdiging en hoe minder die rolkonflik wat hy beleef. Laasgenoemde feit impliseer dat die hoof en sy bestuurspan daarvan seker moet maak dat die onderwysers in gepaste posisies met gepaste verantwoordelikhede geplaas word en dat hulle gepaste uitdagings stel ten einde te verseker dat die onderwysers werksbevreëdiging sal ervaar en hulle sodoende die beleving van intrarolkonflik daardeur sal beperk.

Erasmus (1998:26) bevind dat individue 'n hoë mate van werksbevreëdiging beleef wanneer hulle hul werk interessant vind, erkenning geniet vir dit wat hulle doen en geleentheid kry om hul vaardighede te ontwikkel. Die bestuurspan van 'n skool behoort hierdie waardevolle feite as 'n prioriteit te beskou. Smith (1995:261–82) bevind in sy navorsing dat druk binne die individu se werksomstandighede en werkoorlading aanleiding gee tot werkstres. Werkstres kan weer op sy beurt aanleiding gee tot die beleving van intrarolkonflik.

4.3.8 *Die organisasieklimaat as oorsaak van intrarolkonflik*

Mentz (2002:146–69) wys daarop dat 'n bepaalde organisasieklimaat geskep word deur die persepsie en beleving van die onderwysers van veral die bestuursaspekte van 'n skool. 'n Gesonde organisasieklimaat is dus afhanklik van die persepsie en beleving van die onderwyser van die gehalte van sy werkslewe en is die resultaat van 'n bepaalde bestuursituasie. Volgens die definisie van intrarolkonflik word hierdie konflik ervaar weens die feit dat die individu persoonlike waardes moet prysgee om 'n spesifieke werk te verrig. Persoonlike waardes sluit onder meer in dat die onderwyser waarde daaraan heg om sy werk in 'n positiewe organisasieklimaat te verrig (Mentz 2002:146–69). Persoonlike waardes soos om meer tyd saam met die gesin te spandeer, om met positiewe kollegas saam te werk en om die ondersteuning van die hoof te geniet, kan in sommige gevalle botsend inwerk met dit wat in skole die realiteit is.

4.3.9 *Interrolkonflik*

Konflik wat ervaar word as gevolg van druk wat teenwoordig is wanneer die manlike onderwyser sy pligte as professionele onderwyser gelyktydig met sy gesinsverantwoordelikhede uitvoer, is 'n vorm van interrolkonflik. Hierdie beleving van interrolkonflik is nie noodwendig slegs binne sy rolle as onderwyser en gesinsmens teenwoordig nie, maar kan ook teenwoordig wees binne verskillende rolle wat die onderwyser binne sy werkplek moet vervul (Schwab e.a. 1990:588; Hammer en Grimsby 1998:220). Interrolkonflik kan dus gesien word as die mate waarin 'n persoon druk ervaar binne 'n rol wat onversoenbaar is met druk wat ervaar word binne 'n ander rol wat gelyktydig deur dieselfde persoon vervul moet word (Zimble en Ortlepp 1996:588).

4.3.10 *Die man as rolmodel en betrokkenheid binne die gesin en by die werk asook die ondersteuning van sy gesin en kollegas*

Die faktore wat vervolgens uitgewys word, is voorbeelde uit die literatuur wat aanleiding kan gee tot die beleving van interrolkonflik by die getroude onderwyser (Weiss 1990:27–32; Doyle en Wells 1996:37; Steyn 2000:32–4; Gerstel en Gallagher 2001:197–217; Mackler 2001:28–32; Zamarripa, Wampold en Gregory 2003:6; Blazina 2004:151–60; Eckman

2004:366–84): die verwagting dat die man gelyktydig as rolmodel binne en buite die huis moet optree, die verantwoordelikheid van die man teenoor sy vrou as eggenoot, die verantwoordelikheid van die man as vriend teenoor sy familie en vriende, die beperkte tyd tot die man se beskikking om die rolle binne en buite die huis te vervul, sekere eienskappe wat van die man as rolmodel verwag word: 'n hulpvaardige, ondersteunende en sensitiewe rolspeler, die man se beleving van homself as 'n onbetrokke gesinsmens as gevolg van werksomstandighede, die man se beleving van homself as 'n onbetrokke werker as gevolg van gesinsverwagtinge, die man se beleving daarvan dat hy nie genoegsaam deur sy gesin ondersteun word nie, en die man se beleving daarvan dat hy nie genoegsaam deur sy kollegas ondersteun word nie.

4.3.11 Verskillende sienswyses ten opsigte van die man se rol binne die gesin en die samelewing as oorsaak van interrolkonflik

Volgens die literatuur blyk dit dat die uiteenlopende sienswyses van die samelewing en die gesin ten opsigte van die verskeidenheid rolle van die man as oorsaak kan dien vir die beleving van interrolkonflik. Die volgende faktore wat aanleiding kan gee tot die beleving van interrolkonflik is geïdentifiseer (Good en Robertson 1996:44; Verwoerd 1996:83–93; Steyn en Botha 1998:60–1; Gallagher en Smith 1999:211–33; Jiang 2000:7; Steyn 2000:32–4; Davis 2003:138–43): daar word van die man verwag om geen emosies te toon nie, om altyd in beheer te wees, om geen hulp te verlang nie; 'n spesifieke godsdienstige sienswyse vereis dat die man alleen verantwoordelikheid moet aanvaar en min ruimte laat vir effektiewe rolverdeling; 'n sienswyse heers dat sekere rolle in die samelewing wat in die verlede slegs vir die man gereserveer was, nou ook deur die vrou vervul kan word; en laastens beleef die man dat sy meer prominente en beklemtoonde rol binne die gesin 'n verswakte rol buite die huis tot gevolg het.

4.3.12 Ekonomiese druk as oorsaak van interrolkonflik

Uit die literatuur is die volgende faktore wat aanleiding daartoe kan gee dat die man interrolkonflik beleef, geïdentifiseer (Mackler 2001:28–32; Nordenmark 2002:21; Davis 2003:138–43; Khumalo 2004:59): die druk wat die man ervaar as gevolg van sy eie sienswyse ten opsigte van sy rol as genereerder van inkomste en die sienswyse van die man ten opsigte van sy selfbeeld dat die samelewing hom slegs as 'n medegenererder van inkomste sien.

Vervolgens gaan die empiriese ondersoek aandag geniet.

5. Empiriese ondersoek

5.1 Navorsingsontwerp

5.1.1 Empiriese ondersoek

'n Kwantitatiewe navorsingsmetode is gevolg en die vraelys is as meetinstrument gebruik. Die respondente is versoek om op grond van die 4-punt-Likert-skaal op die vrae te reageer. Die doel van die empiriese ondersoek was om vas te stel in welke mate die getroude manlike

onderwyser rolkonflik ervaar binne sy gesin as vader en eggenoot en binne sy beroep as professionele onderwyser.

5.1.2 Struktuur van die vraelys

Die vraelys het uit vyf afdelings bestaan: Afdeling A om die algemene inligting van die respondente verkry; Afdeling B om die mate van intrarolkonflik binne die gesin te bepaal; Afdeling C om die mate van intrarolkonflik binne sy professie te bepaal; Afdeling D om die mate van interrolkonflik binne die gesin en die werk te bepaal; Afdeling E, waar 'n oop vraag gestel is om enige ander oorsake vir die beleving van rolkonflik te bepaal.

5.1.3 Loodsondersoek

Die konsepvraelys is aan getroude onderwysers in twee (n=2) skole in die Potchefstroom-distrik gestuur ten einde te bepaal of die vraelys aan die nodige verwagtinge en vereistes voldoen. Hierdie skole en respondente was nie deel van die studiepopulasie nie. Die nodige veranderinge is aangebring nadat die vraelyste terugontvang is.

5.1.4 Studiepopulasie

In hierdie studie is gebruik gemaak van respondente uit die populasie van die Dr Kenneth Kaunda-distrik van die Noordwes Onderwysdepartement in primêre skole in die Klerksdorp-streek wat gereedelik beskikbaar was.

Op grond van bogenoemde was die studiepopulasie dan alle getroude onderwysers (posvlak 1 en 2) in primêre skole in die Klerksdorp-streek. Dit het tot gevolg gehad dat slegs 71 (n=71) van die 74 skole (n=74) gebruik is, aangesien die 71 skole almal getroude onderwysers (posvlak 1 en 2) as personeellede gehad het. Die aantal respondente in die betrokke skole was 161 (n=161). By die ander drie skole was daar geen getroude manlike onderwysers nie.

5.2 Etiese aspekte en administratiewe prosedure

'n Skrywe is aan die direkteur-generaal van die Noordwes Onderwysdepartement gestuur om toestemming te verkry dat hierdie vraelyste na die geïdentifiseerde skole gestuur mag word. Die nodige etiese klaring is van die Noordwes-Universiteit se etiekkomitee verkry. Die vertroulike hantering van die vraelyste, asook die anonimiteit van die respondente is verseker. Die vrywillige deelname van die respondente is ook onder hulle aandag gebring. Omdat die respondente volwasse manlike onderwysers was, het dit geïmpliseer dat die studiepopulasie 'n lae-risiko-populasie was.

Die statistiese tegnieke wat in hierdie navorsing gebruik is, gaan vervolgens bespreek word.

5.3 Statistiese tegnieke

5.3.1 Beskrywende statistiek

Die SAS-program (SAS Institute Inc. 1999) is gebruik.

Frekwensies en persentasies is bereken deur middel van die “FREQ-procedure” van die SAS-program.

5.3.2 *Betroubaarheid van die meetinstrument*

Die betroubaarheid van die meetinstrument word gemeet deur die Cronbach Alpha-koëffisiënt (SAS Institute In. 1999). Volgens die verwerkte data is die geïnterpreteerde faktore groter as 0,70 en verklaar dus dat dit 'n betroubare meetinstrument is.

5.3.3 *Die praktiese betekenisvolheid*

Cohen (1988) gee riglyne vir die interpretasie van effekgroottes en word soos volg toegepas vir die doel van hierdie studie:

Klein effek: $d=0,2$ (*), wat daarop dui dat groepe nie in die praktyk verskil nie.

Mediumeffek: $d=0,5$ (**), wat daarop dui dat groepe moontlik in die praktyk verskil.

Groot effek: $d=0,8$ (***), wat daarop dui dat groepe wel in die praktyk verskil.

5.4 *Interpretering van die data*

Die volgende afdelings is onderskei in die interpretering van die data: 'n oorsig ten opsigte van die algemene inligting oor die respondente (biografiese en demografiese gegewens); 'n oorsig ten opsigte van die beleving van rolkonflik binne die gesin; 'n oorsig ten opsigte van die beleving van rolkonflik by die werk; 'n oorsig ten opsigte van die beleving van rolkonflik by die werk en die gesin; resultate van die Cronbach Alpha-koëffisiënt; en laastens 'n ontleding van die praktiese betekenisvolheid van response ten opsigte van die volgende faktore: ondervinding, ras, grootte van die skool, afstand na die skool, ouderdomme van die respondente en die aantal kinders van die respondente.

5.4.1 *Biografiese en demografiese gegewens*

Die doel met die vrae was om algemene inligting rakende die respondente te verkry. Daar is ook in die literatuur waargeneem dat 'n verband tussen sekere van die algemene inligting en die oorsake van rolkonflik bestaan. Die profiel van die studiepulasie ten opsigte van algemene inligting was soos volg: 60% van die respondente is ouer as 40 jaar, 52% het meer as vier jaar ondervinding, 77% is gekleur, 65% het twee of meer kinders, 70% is werksaam in skole wat meer as 600 leerders bevat, en 68% reis minder as 10 km na die skool.

5.4.2 *Rolkonflik in die gesin*

Die doel met die vrae was om te bepaal in watter mate sekere faktore bydra tot die beleving van rolkonflik by die man of vader in die gesin. Uit die response wat verkry is, blyk dit dat sekere faktore in 'n redelike tot ernstige mate bydra tot die beleving van rolkonflik. Slegs die faktore (ses) wat in laasgenoemde kategorie val, gaan vervolgens genoem word, en nie faktore wat geensins of in 'n geringe mate tot rolkonflik bydra nie. Elk van die bevindinge in die faktore is ook in die literatuur waargeneem en bevestig: om by gesinsaktiwiteite betrokke te wees (gemiddeld 2,76, rangorde 1, faktor 12), in die beleving van 'n vinnige lewenstempo

(gemiddeld 2,68, rangorde 2, faktor 16), die beleving van werksdruk op die rol as eggenoot (gemiddeld 2,68, rangorde 3, faktor 15), om die verantwoordelikheid van 'n eggenoot na te kom (gemiddeld 2,56, rangorde 4, faktor 14), om as versorger van die gesin op te tree (gemiddeld 2,56, rangorde 5, faktor 11) en die verdeling van verantwoordelikhede tussen man en vrou (gemiddeld 2,48, rangorde 6, faktor 13).

5.4.3 Rolkonflik by die werk

Die doel met die vrae was om te bepaal watter faktore in die werksituasie aanleiding gee tot die man se beleving van rolkonflik. Daar is vier uit die 19 faktore wat 'n gemiddelde respons van 3,11 en meer op die 4-punt-skaal opgelewer het. Daarna word ook van die ander 15 faktore wat 'n gemiddeld van tussen 2,08 en 2,86 opgelewer het, melding gemaak. In die literatuur is ook bevestig dat die volgende faktore 'n bydraende faktor tot die beleving van rolkonflik is: wanneer onbetrokke kollegas 'n negatiewe invloed op gebeure in die skool het (gemiddeld 3,24, rangorde 1, faktor 35), wanneer outokraties opgetree word (gemiddeld 3,13, rangorde 2, faktor 31), wanneer kollegas nie trots op hul skool is nie (gemiddeld 3,12, rangorde 3, faktor 34), en wanneer kollegas mekaar nie ondersteun nie (gemiddeld 3,0, rangorde 4, faktor 33).

Alle faktore bo 3,0 is reeds in besonderhede bespreek. Dit beteken egter nie dat die ander faktore nie rolkonflik tot gevolg het nie. In ag genome dat die laagste rangorde 'n gemiddelde respons van 2,08 opgelewer het en voorafgegaan is deur rangordes wat tot by 'n gemiddeld van 2,86 gestrek het, blyk dit dat die respondente steeds rolkonflik ervaar het as gevolg van hierdie faktore. By verdere ontleding van die data is bevind dat 50% van die respondente by 10 van die 15 faktore 'n redelike tot ernstige mate van rolkonflik ervaar het. Volgens laasgenoemde gegewens kan afgelei word dat hierdie faktore beslis nie buite rekening gelaat kan word nie.

5.4.4 Rolkonflik by die werk en die gesin

Die doel van hierdie afdeling was om vas te stel in welke mate die getroude onderwyser interrolkonflik ervaar, met ander woorde binne sy werk en gesin. Uit die 10 geïdentifiseerde faktore word daar aandag gegee aan slegs die faktore met 'n gemiddelde respons van tussen 2,47 en 2,75. Die volgende faktore as bydraend tot die beleving van rolkonflik is ook so in die literatuur bevestig: onbetrokke by gesinsaktiwiteite as gevolg van werksverpligtinge (gemiddeld 2,75, rangorde 1, faktor 38); kry nie genoegsame ondersteuning by die werk sowel as die gesin nie (2,70, rangorde 2, faktor 39); die gesin en kollegas is van mening dat die man nie hulp nodig het nie (gemiddeld 2,56, rangorde 3, faktor 42); die beskikbare tyd om pligte by die huis en die werk na behore na te kom (gemiddeld 2,50, rangorde 4, faktor 37); gesinsbetrokkenheid wat buitenshuise aktiwiteite beïnvloed (gemiddeld 2,48, rangorde 5, faktor 44); om altyd in beheer te wees (gemiddeld 2,47, rangorde 6, faktor 41); en laastens is die man van mening dat hy die hoofbron van inkomste moet wees (gemiddeld 2,47, rangorde 7, faktor 45).

5.4.5 Interpretering van data ten opsigte van die oop afdeling/vrae

Die doel van hierdie afdeling (Afdeling E) was om die geleentheid aan die respondente te bied om faktore wat 'n bydrae lewer tot die beleving van rolkonflik wat nie in die vraelys voorgekom het nie, by te voeg. Die faktore wat deur 30 (n=30) van die respondente bygevoeg

is, het die faktore wat in die vraelys voorgekom het, wel ondersteun, maar kan nie as nuwe faktore beskou word nie.

5.5 Die prakties betekenisvolle verskille ten opsigte van biografiese data

Die doel van hierdie ontleding was om vas te stel in welke mate daar 'n verband bestaan tussen die biografiese data van die studiepulasie en die faktore onderliggend aan die drie afdelings waar rolkonflik by die respondente kan ontstaan. Hierdie drie kategorieë/afdelings van konflik (by die huis, werk, tussen huis en werk) word vervolgens in verband gebring met ses faktore binne die biografiese data.

5.5.1 Ouderdom (item 1)

Daar is geen prakties betekenisvolle effekgrootte verkry nie. Daar word afgelei dat daar in die praktyk nie 'n verskil bestaan tussen die ouderdomsgroepe wat betref hul beleving van rolkonflik nie.

5.5.2 Die aantal jare ondervinding (item 4)

Vir die doel van die verwerking van die data is die aantal jare ondervinding onderskeidelik in die twee posvlakke nie werklik ter sprake nie, maar wel oor die totale jare ondervinding van die studiepulasie. 'n Onderskeid is dus getref tussen nul tot drie jaar, en vier en meer jare ondervinding.

- Gesagsgrense wat optrede bepaal (rangorde 1, faktor 21)

Die effekgrootte van aantal jare ondervinding is 0,65. Volgens hierdie effekgrootte bestaan daar 'n mediumeffek wat dui op 'n prakties betekenisvolle verband tussen die aantal jare ondervinding en die feit dat gesagsgrense die optrede van die respondente bepaal. By die verwerking van die data is afgelei dat respondente wat in die vier-en-meer-jare-ondervinding-kategorie pas, meer rolkonflik ervaar as ander respondente as gevolg van gesagsgrense wat gestel word.

- Dames wat in bevorderingsposte aangestel word (rangorde 2, faktor 17)

Volgens die effekgrootte (0,52) is bogenoemde oorsaak ook geïdentifiseer as 'n mediumeffek, wat dui op praktiese betekenisvolheid. By die verwerking van laasgenoemde data blyk dit dat respondente wat in die vier-en-meer-jare-kategorie val, meer rolkonflik ervaar as die ander respondente as gevolg van die aanstelling van dames in bevorderingsposte.

5.5.3. Die aantal kinders in die gesin (item 5)

Die response is in twee kategorieë ingedeel, naamlik geen kinders in die gesin nie en kinders in die gesin. Die rede vir laasgenoemde verdeling was dat geoordeel is dat konflik deur kinders in die gesin verhoog kan word en dit nie noodwendig afhanklik is van die aantal kinders in die gesin nie. Uit bogenoemde data blyk dit dat by hierdie afdeling 'n gemiddelde effekgrootte van 0,8 (0,79) verkry is. Dit 'n groot prakties betekenisvolle effekgrootte verkry is en dat daar dus in die praktyk betekenisvolle verskille bestaan by respondente wat

rolkonflik by die werk ervaar en die feit of daar kinders in die gesin is of nie. By die verwerking van die data is bevind dat respondente wat kinders het, meer rolkonflik by die werk ervaar, terwyl respondente wat nie kinders het nie, minder rolkonflik ervaar.

5.5.4 Ras (item 7)

Tydens die verwerking van die data blyk dit dat by afdeling B (0,68) en afdeling D (0,54) 'n medium effekgrootte verkry is, wat kan dui op betekenisvolle verskille in die praktyk. Die gemiddelde response wat in afdeling B verkry is, dui daarop dat die gekleurde respondente (2,76 uit 4) meer rolkonflik beleef in vergelyking met die wit respondente (2,19 uit 4) as gevolg van faktore wat 'n rol speel by die beleving van rolkonflik binne die gesin. In afdeling D word waargeneem dat die gekleurde respondente 'n gemiddelde respons van 2,54 op 'n skaal van 4 verkry het. Die wit respondente se gemiddelde respons was 2,18 uit 4, wat daarop dui dat hulle minder rolkonflik beleef as die gekleurde respondente as gevolg van faktore wat 'n rol by die werk en gesin speel. Uit bogenoemde data blyk dit dat die gekleurde respondente meer rolkonflik as die wit respondente beleef het as gevolg van die bespreekte faktore. 'n Moontlike rede hiervoor kan die verskil in tradisionele en kulturele agtergrond wees.

5.5.5 Die aantal leerders in die skool (item 8)

Die inligting is in twee kategorieë verdeel, naamlik skole met 600 leerders en meer en skole met 599 leerders en minder. Die rede vir die verdeling is dat laerskole met meer as 600 leerders as groot skole in die praktyk beskou word en skole met minder as 600 as kleiner skole. Die data dui daarop dat daar geen betekenisvolle effekgrootte verkry is nie en daar dus geen betekenisvolle verband tussen die aantal leerders in 'n skool en die beleving van rolkonflik bestaan nie.

5.5.6 Die afstand tussen die tuiste en die skool (item 10)

Die inligting is in twee kategorieë verdeel, naamlik 0 tot 10 km, en 11 km en verder. Die rede vir hierdie verdeling was dat die meeste response maklik in hierdie twee afdelings verdeel kon word. Uit die data is geen betekenisvolle effekgrootte verkry nie, en dit blyk dat daar in die praktyk geen betekenisvolle verband bestaan tussen die afstand wat na die skool gereis moet word en die beleving van rolkonflik nie.

5.5.7 Gevolgtrekking

Uit bostaande bespreking van die data blyk dit dat daar wel 'n prakties betekenisvolle verband tussen sekere faktore in die biografiese eienskappe van die respondente en faktore in die drie afdelings/kategorieë van die response bestaan. Dit beteken dus dat daar 'n verband bestaan tussen hierdie eienskappe van die respondente en sekere faktore (by die werk, binne die gesin en by die werk en gesin) wat aanleiding gee tot rolkonflik. Hierdie eienskappe van die respondente sluit die volgende in: aantal jare ondervinding, kinders in die gesin en die respondente se ras.

Die bevindinge wat uit hierdie navorsing voortgespruit het, gaan in die volgende paragraaf uiteengesit word.

6. Bevindinge

Die bevindinge met betrekking tot die drie navorsingsdoelwitte, naamlik: die aard en rol van die getroude onderwyser binne die samelewing, faktore wat 'n rol speel by rolkonflik by die getroude onderwyser en laastens die mate waarin rolkonflik ervaar word, word kortliks bespreek.

6.1 Bevindinge met betrekking tot navorsingsdoelwit 1

Die eerste doelwit was om die aard van die rol van die getroude onderwyser binne die samelewing te bepaal en die volgende is bevind: dat die getroude onderwyser 'n verskeidenheid rolle vervul; dat voldoende wetlike regulering bestaan wat die rol van die man stipuleer en beskerm; dat daar steeds van die man verwag word om 'n verskeidenheid rolle te vervul sowel binne werkverband as in die samelewing; dat vanweë stygende lewenskoste die man nie meer die enigste of hoofbroodwinner in die gesin is nie, maar wel 'n medegenererder van inkomste; en laastens dat die rol van die getroude man binne gesinsverband ook verander en dat hy nou ook 'n huisrol het wat die nakoming van sekere pligte insluit; die man en vrou het nou komplementêre rolle.

6.2 Bevindinge met betrekking tot navorsingsdoelwit 2

Die tweede doelwit was om die faktore wat 'n rol speel by rolkonflik by die getroude onderwyser te bepaal en die volgende is bevind: dat die getroude onderwyser vanweë 'n verskeidenheid faktore intrarolkonflik beleef, dit wil sê binne sy rol in die gesin/huis en sy rol binne werkverband; dat die man nou op gelyke voet met die vroulike kollegas moet meeding op verskillende terreine, soos bevordering; dat daar tans nie voldoende riglyne is vir die getroude onderwyser ten opsigte van 'n duidelike loopbaan en loopbaanbeplanning nie; dat faktore soos die gebrek aan interessantheid van die werk, erkenning, verbetering van vaardighede, die beleving van werk as nie vervullend nie, werklading en die organisasieklimaat in die skool aanleiding gee tot rolkonflik; dat die man rolkonflik ervaar in die versoening en volvoering van sy pligte (dubbele rol) by sowel die huis as die werk; en laastens dat die sienswyse van sowel die gesinslede as die samelewing verandering ondergaan het ten opsigte van die rol van die man binne en buite die huis/gesin. Hierdie veranderende sienswyse plaas druk op die man om sy pligte en verskillende rolle na te kom, wat tot rolkonflik lei.

6.3 Bevindinge met betrekking tot navorsingsdoelwit 3

Vanuit die empiriese ondersoek, naamlik om te bepaal tot watter mate rolkonflik ervaar word, is die volgende bevind:

6.3.1 Interrolkonflik: binne die gesin

Al die faktore (ses) wat rolkonflik van 'n redelike tot ernstige mate veroorsaak, is binne die gesin geïdentifiseer: om by gesinsaktiwiteite betrokke te wees; die beleving van 'n vinnige lewenstempo; die beleving van werksdruk; om die verantwoordelikhede van 'n eggenoot na te kom; om as versorger van die gesin op te tree; en die verdeling van verantwoordelikhede tussen man en vrou.

6.3.2 Interrolkonflik: binne die werk

Vier uit die 19 faktore wat rolkonflik van 'n redelike tot ernstige mate by die getroude onderwyser veroorsaak, is by die werk geïdentifiseer: wanneer onbetrokke kollegas 'n negatiewe invloed op gebeure in die skool het; outokratiese optrede; wanneer kollegas nie trots is op hul skool nie; en wanneer kollegas mekaar nie ondersteun nie.

6.3.3 Intrarolkonflik

Sewe uit die 10 faktore wat rolkonflik van 'n redelike tot ernstige mate by die respondente veroorsaak het, is binne die gesin en by die werk geïdentifiseer: om onbetrokke by gesinsaktiwiteite te wees as gevolg van werksverpligtinge; nie genoegsame ondersteuning nie by sowel die werk as die gesin; die gesin en kollegas wat van mening is dat die man nie hulp nodig het nie; gebrek aan tyd wanneer gesinsaktiwiteite die buitenshuise aktiwiteite beïnvloed; die sienswyse dat die man altyd in beheer moet wees; en die sienswyse dat die man die hoofbron van inkomste moet wees.

6.3.4 Praktiese betekenisvolheid van verbande (*d*-waarde) as gevolg van biografiese gegewens

Vanuit die ontledings van die praktiese betekenisvolheid het die volgende geblyk: respondente wat vier jaar en meer ondervinding het, beleef meer rolkonflik as jonger respondente as gevolg van die gesagsgrense wat optredes bepaal en die aanstelling van dames in bevorderingsposte; respondente wat kinders in die gesin het, beleef meer rolkonflik as respondente wat nie kinders het nie; onvoldoende werksbevrediging; afbrekende kritiek; kollegas wat nie trots is op hul skool nie en mekaar nie ondersteun nie; die wit respondente het meer rolkonflik as die gekleurde respondente ervaar as gevolg van die toepassing van regstellende aksie; die gekleurde respondente het weer meer rolkonflik as die wit respondente ervaar as gevolg van die volgende faktore: om by gesinsaktiwiteite betrokke te wees en om verantwoordelikhede as eggenoot na te kom; die verdeling van verantwoordelikhede tussen man en vrou; om as versorger van die gesin op te tree; die sienswyse dat die man nie hulp nodig het nie; balansering van gesins- en buitenshuise betrokkenheid; wanneer gesagsgrense optrede bepaal; dat die man meen dat hy die hoofbron van inkomste moet wees.

Die aanbevelings wat uit hierdie navorsing voortgespruit het, word vervolgens bespreek.

7. Aanbevelings

Daar is vyf aanbevelings wat uit die studie te maak is:

7.1 Aanbeveling ten opsigte van ouers, onderwysers, kinders en leerders

Dat ouers en onderwysers kinders en leerders sal opvoed ten einde sowel hul toekomstige rolle in die huis/gesin as die werk na behore te vervul. *Motivering:* 'n Groot verskeidenheid rolle bestaan wat die man binne die gesin moet vervul. Rolkonflik word veroorsaak weens die feit dat die sienswyses van die samelewing en die gesin nie ooreenstem ten opsigte van hoe die man hierdie rolle moet vervul nie.

7.2 Aanbeveling ten opsigte van persone in gesagsposisies

Dat persone in gesagsposisies opleiding moet ontvang oor hoe om met begrip op te tree teenoor onderwysers wat meer as een rol moet vervul en dan meer spesifiek die huisrol as eggenoot en pa. *Motivering:* Negatiewe en outokratiese optrede deur persone in gesagsposisies en onderwysers ontlok rolkonflik by die getroude onderwyser. Hierdie neiging breek die organisasieklimaat by die skool af en het rolkonflik tot gevolg. Daar is ook nie begrip daarvoor dat die manlike onderwyser ook 'n rol by die gesin/huis moet vervul nie. By tyds- en taakbeplanning moet ook vir nakoming van hierdie rol voorsiening gemaak word.

7.3 Aanbeveling ten opsigte van die skoolhoof

Verdere navorsing behoort onderneem te word oor die taak van die skoolhoof ten opsigte van sy taak by die loopbaanbeplanning en -ontwikkeling van spesifiek die getroude onderwyser. *Motivering:* Uit aanbeveling 2 blyk dit duidelik dat indien opleiding aan skoolhoofde gegee wil word ten opsigte van hulle professionele taak en spesifiek oor die hantering van manlike onderwysers, daar 'n bestuurstrategie opgestel moet word wat op deeglike navorsing gebaseer is.

7.4 Aanbeveling ten opsigte van die getroude manlike onderwyser

Duidelike riglyne moet aan getroude manlike onderwysers gegee word ten opsigte van die beplanning van hulle loopbane in die onderwys. *Motivering:* Onduidelikheid ten opsigte van loopbaanbeplanning ontlok rolkonflik by die getroude onderwyser en effektiewe leiding kan hierdie faktor van rolkonflik minimaliseer.

7.5 Aanbeveling vir verdere studie

Verdere studie behoort eerstens onderneem te word om te bepaal wat die psigologiese uitwerkings op die getroude onderwyser wat hierdie dubbele rol moet vervul, behels, en tweedens oor hoe hierdie uitwerkings geminimaliseer kan word. *Motivering:* Die werklike psigologiese uitwerking wat die vervulling van 'n dubbele rol op die getroude manlike onderwyser het, kan verreikende gevolge hê vir 'n samelewing en daarom sal dit belangrik wees om hierdie uitwerkings eerstens te identifiseer en tweedens te minimaliseer.

8. Slotopmerking

Die beleving van beide intrarolkonflik en interrolkonflik het 'n onvermydelike negatiewe uitwerking op die psigiese funksionering van die getroude manlike onderwyser, op sy funksionering as professionele onderwyser, op sy rol as vader en eggenoot, asook op die rol wat hy in die breë samelewing moet vervul. In die bespreekte literatuur is aangetoon dat die beleving van rolkonflik katastrofiese gevolge kan inhou vir die man binne die groot verskeidenheid rolle wat hy moet vervul en vir dit wat in hierdie rolle van hom verwag word. Tydens die beleving van intrarolkonflik bevind die getroude manlike onderwyser hom in 'n situasie waar hy rolkonflik binne homself ervaar wat veroorsaak word deur twee of meer botsende rolle of belange binne homself. Hierdie rolle is gewoonlik onversoenbaar en moet gelyktydig deur hom vervul word. Faktore wat 'n bydrae lewer tot die beleving van

intrarolkonflik is die verskillende rolle wat die manlike onderwyser as vader, eggenoot en gesinshoof moet vervul. As professionele opvoeder is die beleving van rolkonflik binne sy professie nie uitgesluit nie, en diskriminasie teen sy geslag, rolverwarring en min werksbevreëdiging dien as bydraende faktore tot hierdie negatiewe beleving.

Rolkonflik ontstaan ook wanneer botsende belange binne die manlike opvoeder, sy gesin, die samelewing en sy professie bestaan. Die beleving van interrolkonflik het nie alleen nadelige gevolge vir die verhoudings waarbinne die man hom bevind nie, maar ook vir die suksesvolle vervulling van sy verskeidenheid rolle.

Die getroude manlike onderwyser beleef rolkonflik weens verskeie faktore. Oor die algemeen word hierdie rolkonflik beleef as gevolg van teenstrydige sienswyses van die samelewing, die gesin, kollegas by die werkplek en by die man self. Die verskeidenheid rolle wat die man binne sy gesin, by die werk en binne die samelewing moet vervul, raak soms oorweldigend en dit het rolkonflik tot gevolg. Faktore soos beperkte tyd en ekonomiese druk dra ook by tot die intensiteit van die beleving van hierdie rolkonflik. In die navorsing is bevind dat die getroude manlike onderwyser in die studiepopulasie oor die algemeen meer rolkonflik ervaar as wat in die media en navorsingsverslae gerapporteer word.

Bibliografie

- Banda, M. en P.P. Mutambo. 2016. Sociological perspective of the role of the teacher in the 21st century. *International Journal of Humanities, Social Sciences and Education*, 3(1):162–75.
- Beaty, T.A. 1995. Effects of parental absence on male adolescents' peer relations and self-image. *Adolescence*, 30(120):873–80.
- Blazina, C. 2004. Gender role conflict and the disidentification process. *Journal of Men's Studies*, 12(2):151–60.
- Bolger, N., A. De Longis, R.C. Kessler en E. Wethington. 1990. The microstructure of daily role-related stress in married couples. In Eckenrode en Gore (reds.) 1990.
- Boundless Sociology. 2016. Role conflict. <https://www.boundless.com> (27 Julie 2016 geraadpleeg).
- Bryson, V. 2000. Men and sex equality: What have they got to lose? *Politics*, 20(1):3–9.
- Bybel. 1983. Die Bybel: nuwe vertaling. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- Cohen, J. 1988. Statistical power analysis for behavioral sciences. 2de uitgawe. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Cohen, P., J. Johnson, S.A. Lewis en J.S. Brook. 1990. Single parenthood and employment: double jeopardy? In Eckenrode en Gore (reds.) 1990.

Conley, S. en S.A. Woosley. 2000. Teacher role stress, higher order needs and work outcomes. *Journal of Educational Administration*, 38(2):179–201.

Davis, S. 2003. As jy meer as hy verdien. *Sarie*, Mei, ble. 138–43.

Departement van Onderwys. Kyk Suid-Afrika.

Dhurup, M. en F.E. Mahomed. 2011. Role ambiguity, role conflict and work overload and their influence on job satisfaction of sports coaches in public schools in the Vaal Triangle, South Africa. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance*. 17(2):172–88.

Doyle, J.L. en S. Wells. 2000. LMS: The managerial climate and its effects on the interpersonal climate of the school. *International Journal of Educational Management*, 10(6):32–41.

Eckenrode, J. en S. Gore (reds.). 1990. *Stress between work and family*. New York: Plenum Press.

Eckman, E.W. 2004. Similarities and differences in role conflict, role commitment and job satisfaction for female and male high school principals. *Educational Administration Quarterly*, 40(3):366–84.

Edley, N. en M. Wetherell. 1995. *Men in perspective, practice, power and identity*. New York: Simon en Schuster.

Erasmus, B. 1998. Woman power: Aspects of working life in the late 1990s. *Management Today*, 14(5):25–9.

Gallagher, S.K. en C. Smith. 1999. Symbolic traditionalism and pragmatic egalitarianism: Contemporary evangelical, families and gender. *Gender and Society*, 13(2):211–33.

Gerdes L.C., C. Moore, R. Ochse en D. van Eck. 1998. *Die ontwikkelde volwassene*. Durban: Butterworth.

Gerstel, N. en S.K. Gallagher. 2001. Men's caregiving: Gender and the contingent character of care. *Gender and Society*, 15(2):197–217

Good, G.E. en J.M. Robertson. 1996. The relation between masculine role conflict and psychological distress in male universities. *Journal of Counseling en Development*, 75(1):44–9.

Grondwet. Kyk Suid-Afrika.

Haeseler, M. 1996. The absent father, gender identity considerations for art therapists working with adolescent boys. *Journal of the American Art Therapy Association*, 13(4):275–81.

Hammer, L.B. en T.D. Grimsby. 1998. The conflicting demands of work, family and school. *Journal of psychology*, 132(2):220–7.

- Herb, S. en H.S. Willoughby-Herb. 1998. A focus on fathers, the role of males in children's literacy development. *Knowledge quest*, 26(4):44–9.
- Hirsch, C. 1996. Understanding the influence of gender role identity on the assumption of family caregiving roles by men. *International Journal of Aging and Human Development*, 42(2):103–21.
- Hooper, R.P. 2013. *Role conflict experienced by teachers: Its relationship to stress and burnout*. USA: Lulu.com.
- Jackson, S. en D. Schuler. 2000. A meta-analysis of the relationship between role ambiguity, role conflict and job performance. *Journal of management*, 26(1):115–55.
- Jiang, A. 2000. The conflict between male sand the role of contemporary female professionals. *Chinese education and society*, 33(6):7.
- Johnson, J.D. en B.H. La France. 1998. The impact of formalization role conflict. *Evaluation and the Health Professions*, 21(1):27–51.
- Khumalo, M.G. 2004. Role conflict experienced by married black woman educators. Ongepubliseerde MEd-verhandeling, Noordwes-Universiteit (Potchefstroomkampus).
- Lemon, J. 1995. Masculinity in crisis? *Agenda*, 11(24):61–71.
- Lewenhak, S. 1992. *The revaluation of women's work*. Londen: Earthscan Publications Limited.
- Loscocco, K.A. 1997. Work–family linkages among self-employed women and men. *Journal of vocational behaviour*, 50(2):204–26.
- Louw, D.A., D.M. van Eck en A.E. Louw. 1999. *Menslike ontwikkeling*. Pretoria: Kagiso.
- Mackler, B. 2001. Fatherhood: A furtive search for reality. *Psychology and Education: An Interdisciplinary Journal*, 38(3–4):28–32
- Mancus, D.S. 1992. Influence of male teachers on elementary school children's stereotyping of teacher competence. *Sex roles: a Journal of Research*, 26(3-4):109–28.
- Martin, G.E. en A. MacNeil. 2007. *Define roles and resolve role conflict*. OpenStax CNX. Houston: Creative Commons Attribution.
- Mentz, P.J. 2002. Organizational climate in schools. In Van der Westhuizen (red.) 2002.
- Murray, M. 1994. Die beweerde rolkonflik by die getroude onderwysers. Ongepubliseerde MEd-verhandeling, Noordwes-Universiteit (Potchefstroomkampus).
- Nordenmark, M. 2002. Multiple roles-a resource or a burden: Is it possible for men and women to combine paid work with family life in a satisfactory way? *Gender, work and organization*, 9(2):21.

- O'Driscoll, M.P. en T.A. Beehr. 2000. Moderating effects of perceived control and need for clarity on the relationship between role stressors and employee affective reactions. *Journal of Social Psychology*, 140(2):151–9.
- Owens, R.G. 1991. *Organizational behaviour in education*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Plug, C., D.A. Louw en W.F. Meyer. 1997. *Verklarende en vertalende Sielkunde-woordeboek*. Johannesburg: Heineman.
- Redelinghuys, N., L.J.S. Botes en M. de Wet. 1999. Role conflict among women employees: Fact or fiction. *Society in transition*, 30(1):54–68.
- Renzetti, C.M. en D.J. Curran. 1995. *Women, men and society*. Boston, Mass.: Allyn en Bacon.
- Sangster, N. 1990. It's the nineties, so, blame it on dad. *Prisma*, 5(6):12–3.
- SAS Institute Inc. 1999. SAS Online Doc, Version 8, Cary, N.C. www.sas.com (10 Januarie 2004 geraadpleeg).
- Schwab, R.L, E.F. Iwanicki en D.A. Pierson. 1990. Assessing role conflict and role ambiguity, a cross validation study. *Educational and Psychological Measurement*, 43(2):587–93.
- Steyn, H. 2000. Is daar iets soos 'n superman? *Rooi rose*, 58(1):32–4.
- Steyn, L. en P. Botha. 1998. Cowboys may cry. *Salut*, 5(11):60–1.
- Suid-Afrika. 1996. Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, soos aanvaar deur die grondwetlike byeenkoms op 8 Mei 1996 en soos voorgestel op 11 Oktober 1996.
- Van der Westhuizen, P.C. 1996a. Onderwysbestuurstake. In Van der Westhuizen (red.)1996.
- Van der Westhuizen, P.C. (red.). 1996b. *Doeltreffende Onderwysbestuur*. Pretoria: Kagiso.
- Verwoerd, W. 1996. Tensions between my fatherhood and feminism. *Agenda*, 28:83–93.
- Weiss, K.S. 1990. Bring work stress home. In Eckenrode en Gore (reds.) 1990.
- Zamarripa, M.X., B.E. Wampold en E. Gregory. 2003. Male gender role conflict, depression and anxiety: Clarification and generalizability to women. *Journal of Counseling Psychology*, 50(3):333–6.
- Zeitz, G. 1990. Age and work satisfaction in a government agency: A situational perspective. *Human Relations*, 43(5):419–38.
- Zimbler, Y.N. en K. Ortlepp. 1996. The relationship between material employment status, material employment experience and children's scholastic achievement. *South African Journal of Education*, 16(1):9–15.